The Central Research institute
of the Armed Forces of Ukraine

Military Science. Vol. 2 No. 4 (2024)

DOI: 10.62524/msj.2024.2.4.4

Особливості комплектування збройних сил іноземних держав

Юрій Клят
кандидат технічних наук, доцент
начальник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: klyatt@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8267-3748

Михайло Коваль
доктор військових наук
начальник Національного університету оборони України
Національний університет оборони України
03049, проспект Повітряних Сил, 28, Київ, Україна
e-mail: voyen_ist@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2130-2548

Андрій Цибізов
кандидат військових наук, старший дослідник
старший науковий співробітник
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: Enigma_007@ukr.net
ORCID:0000-0001-6555-5005

Наталія Снапкова
Аспірант
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
01601, вулиця Пирогова, 9, Київ, Україна
e-mail: NatalyaS_2023@meta.ua
ORCID: 0000-0002-2706-9687

Анотація. Актуальність даної статті обумовлена тим, що система комплектування Збройних Сил України, як важлива складова військового будівництва, визначає спроможність військ (сил) протистояти реальному, а у подальшому – потенційному противнику, яким у найближчий перспективі залишається російська федерація. За своєю суттю система комплектування є системою забезпечення збройних сил військовослужбовцями й цивільним персоналом у мирний і воєнний час, а також створення запасу (резерву) військово-навчених людських ресурсів. Аналіз відсічі російської збройної агресії засвідчив, що, не дивлячись на суттєву перевагу противника в озброєнні та військовій техніці, Збройним Силам України вдалося зупинити його просування, а на деяких напрямках навіть відновити положення по державному кордону, що об’єктивно пояснюється саме перевагою у людському факторі. Разом з тим, були виявлені і певні проблеми у комплектуванні військ (сил) особовим складом. У зв'язку з цим дана стаття спрямована на виявлення можливих шляхів вирішення виниклих проблем на основі аналізу іноземного досвіду з питань комплектування, особливо з точки зору спроможності держави створювати

мобілізаційний людський ресурс. На сьогодні основними способами комплектування залишаються такі: комплектування за контрактом, комплектування за призовом та їх поєднання – змішаний спосіб. На спроможності системи комплектування забезпечити збройні сили особовим складом впливає низка зовнішніх і внутрішніх факторів. Ці фактори формують потребу в особовому складі, визначають можливості держави забезпечити таку потребу з урахуванням вимог до особового складу і, в цілому, впливають на прийняття політичного рішення щодо способу комплектування. На основі проведеного аналізу можна констатувати, що кожний розглянутий спосіб комплектування збройних сил має свої переваги і недоліки, тому абсолютизувати той або інший спосіб немає сенсу. Що стосується комплектування Збройних Сил України в мирний час, то у прогнозованій перспективі доцільним буде вважатися змішаний спосіб, особливо з точки зору економічних та фінансових спроможностей держави. Матеріали статті можуть бути корисними для керівників структурних підрозділів, фахівців з кадрового менеджменту, а також науковцям і дослідникам в галузі національної безпеки.

Ключові слова: збройні сили, людський мобілізаційний ресурс, резерв, система комплектування.

Вступ (Introduction)

Досвід війн та збройних конфліктів свідчить про те, що результат бойового застосування військ (сил) залежить не лише від їхньої оснащеності сучасним озброєнням та військовою технікою, а й від якості укомплектованості особовим складом. При цьому у воєнній історії не рідкими були випадки, коли менш технологічно розвинуті країни завдавали поразки сильнішому противнику завдяки кращій організації комплектування військ підготовленим та вмотивованим особовим складом.

Своє підтвердження це мало і під час відсічі Збройними Силами України російської збройної агресії, яка почалась у лютому 2022 року. Не дивлячись на те, що противник мав суттєву кількісну та якісну перевагу в озброєнні, українське військо спромоглося зупинити його просування, а на деяких напрямках навіть відновити положення по державному кордону. Багато експертів такі успіхи пояснюють саме перевагою у людському факторі. Разом з тим, досвід російсько-української війни виявив і низку проблемних питань у комплектуванні Збройних Сил України особовим складом. Зокрема, це стосується кількісно-якісних показників наявного на той час мобілізаційного людського ресурсу, які можуть слугувати певною характеристикою існуючої системи комплектування [1], [2].

З огляду на сучасні реалії російсько-української війни, іноземний досвід з комплектування власних силових структур особовим складом потребує більш детального дослідження та систематизації з метою розгляду можливих шляхів його втілення у практику комплектування вітчизняних збройних сил.

Методологічна основа (Methodological Framework)

Для пошуку можливих шляхів вирішення виниклих проблем вважається за доцільне проаналізувати досвід іноземних країн з питань комплектування, особливо з точки зору можливого впливу обраного способу комплектування на спроможність держави створювати мобілізаційний людський ресурс, виокремити наявні тенденції та, за необхідністю, намітити шляхи їх реалізації.

Результати і обговорення (Results and Discussions)

За класичним визначенням комплектування збройних сил – це сукупність заходів держави із задоволення потреб військ (сил) в особовому складі. Прийнята в державі система

комплектування збройних сил є важливою складовою військового будівництва і по суті є встановленою державою й регульованою нормами права системою забезпечення збройних сил військовослужбовцями й цивільним персоналом у мирний і воєнний час, а також створення запасу (резерву) військово-навчених людських ресурсів [3], [4].

До основних складових системи, як правило, відносяться: способи та принципи комплектування, призовний вік, терміни проходження військової служби, кількість призовів громадян на військову службу в рік тощо (рис. 1).

На спроможності системи комплектування забезпечити збройні сили особовим складом впливає низка факторів, а саме:

– зовнішні фактори: функції і завдання збройних сил, чисельність населення держави та рівень його підготовки (освіти), соціально-економічний стан держави, її зовнішня та внутрішня політика;

– внутрішні фактори: структура і чисельність збройних сил, кадрова політика у збройних силах, нормативно-правове забезпечення, чинники соціально-економічного характеру, умови проходження військової служби тощо.

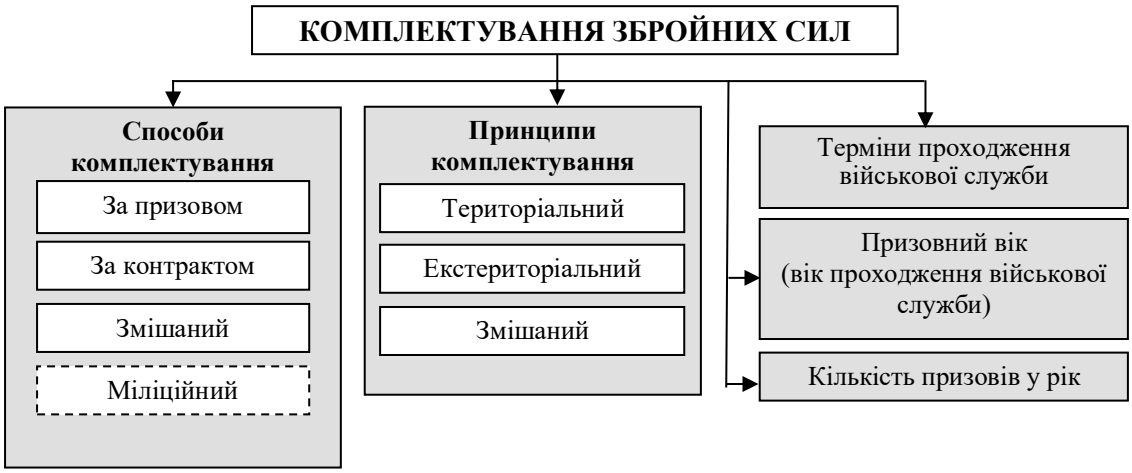

Рисунок 1. Структура системи комплектування збройних сил

Перелічені фактори впливають на потреби збройних сил в особовому складі, а також визначають можливості держави забезпечити таку потребу з урахуванням вимог до особового складу, що, у свою чергу, впливає на прийняття політичного рішення щодо способу комплектування.

У збройних силах закордонних держав наразі застосовуються такі способи комплектування військовослужбовцями:

– на основі загального військового обов'язку шляхом призову громадян на військову службу (Ізраїль, КНДР та ін.);

– на добровільній основі шляхом набору військовослужбовців за контрактом (США, Великобританія, Франція, ФРН, Бельгія, Нідерланди, Ірландія, Португалія, Італія, Угорщина, Румунія, Болгарія та ін.);

– змішаний – на основі закону про загальний військовий обов'язок і добровільного набору військовослужбовців за контрактом (Греція, Данія, Швеція, Норвегія, Фінляндія, Польща, Туреччина, Білорусь та ін.);

– міліційний (територіально-міліційний) спосіб на основі закону про загальний військовий обов'язок (Швейцарія).

Розглянемо зазначені способи комплектування на прикладі деяких країн.

Комплектування збройних сил за призовом у "чистому" вигляді сьогодні зустрічається мало де. Однак, серед держав, де збройні сили комплектуються переважно за призовом, можна розглянути Ізраїль.

Армія оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ) організована й комплектується виходячи з особливостей геостратегічного положення країни, відповідно до її військових можливостей та з урахуванням необхідності бути постійно напоготові до відбиття зовнішньої агресії. Збройні сили Ізраїлю складаються з двох компонентів: регулярної армії і корпусу резервістів.

Призову на військову службу підлягають чоловіки у віці від 18 до 29 років і незаміжні жінки у віці від 18 до 24 років. Термін строкової служби для чоловіків складає 36 місяців, для жінок – 24 місяці. Після закінчення військової служби всі військовослужбовці зараховуються до резерву.

Відповідно до закону про резервістів, чоловіки перебувають у резерві до 40 років (залежно від категорії резерву), жінки – до 38. Офіцерський склад залишається у резерві до 42 (45) років. За деякими спеціальностями (лікарі, техніки, водії спецтранспорту) термін перебування в резерві може бути подовжений до 49 років.

Як правило, резервісти приписуються до тих частин і підрозділів, до яких вони можуть дістатися не пізніше, ніж за 12 годин після оголошення мобілізації. Для тих, хто перебуває за кордоном, термін збільшується до двох діб. Такий високий рівень бойової готовності в Армії оборони Ізраїлю забезпечує час розгортання армії до штатів воєнного часу за 48 годин.

Щорічно резервісти призиваються на військові збори, які тривають не більше 45 днів і спрямовані на підготовку і перепідготовку резервістів відповідно до сучасних вимог, вивчення та освоєння нових зразків озброєння та військової техніки [5], [6].

На думку фахівців, комплектування за призовом може бути доцільним з урахуванням таких міркувань:

– забезпечення оборони держави у разі широкомасштабної агресії з боку іншої держави (коаліції держав);

– підготовка військово-навчених людських мобілізаційних ресурсів на постійної основі;

– зменшення фінансового навантаження на бюджет держави у порівнянні з утриманням професійної армії;

– можливість введення альтернативної служби із залученням додаткової робочої сили, що позитивно впливає на функціонування державних соціальних служб, установ та організацій;

– сприяння соціалізації молодих людей, які проходять військову службу і є вихідцями з різних класових, етнічних, релігійних і культурних прошарків населення.

До основних недоліків комплектування збройних сил за призовом можна віднести невисокий рівень професійної підготовки військовослужбовців, недостатню зацікавленість призовників у результатах військової служби та більш низький рівень соціальної та правової захищеності військовослужбовців за призовом.

Добровільне комплектування збройних сил шляхом набору громадян на військову службу за контрактом здійснюється у багатьох країнах світу, у тому числі в таких країнах – членах НАТО, як США, Канада, Франція, Великобританія, ФРН, Італія та інші.

Збройні сили США (The United States Armed Forces) перейшли на комплектування за контрактом з липня 1973 року після завершення війни у В'єтнамі, яку призовна армія США практично програла. Наразі на військову службу за контрактом приймаються придатні за станом здоров'я, фізичною формою і рівнем освіти громадяни чоловічої й жіночої статі з 18 років. Контракти підписуються на строк не менш чотирьох років. З метою мотивації до військової служби за контрактом військовослужбовцям надається можливість отримати вищу освіту (через 5 років після підписання першого контракту). Всі американські військовослужбовці користуються безкоштовним або вільним від оподатковування житлом і

компенсаціями по його оплаті, а також безкоштовною медичною (у т. ч. стоматологічною) допомогою. На пільгових умовах вони можуть користуватися суспільним транспортом, відпочинком у санаторіях, безкоштовним (у т. ч. для членів сім'ї) проїздом до місць відпочинку та інше [7].

Введення контрактної системи комплектування в цілому дало можливість підвищити якісний стан збройних сил за рахунок зменшення їх загальної чисельності, збільшення частки рядового і сержантського складу, посилення вимог до рекрутів та підвищення рівня підготовки військовослужбовців низової ланки.

Однак на початку XXI століття у системі комплектування збройних сил США виникли певні проблеми. Здебільшого вони були пов'язані з новими реаліями, які виникли при проведенні операцій в Іраку й Афганістані, у тому числі втрати особового складу, що обумовило зниження кількості бажаючих проходити службу у збройних силах.

Для збільшення кількості добровольців для проходження військової служби військове керівництво США було змушене здійснити ряд заходів. Так, в останні роки було знижено вимоги до добровольців, що набираються для проходження служби у сухопутних військах; зроблено послаблення при прийманні на військову службу осіб, що притягувалися раніше до юридичної відповідальності за здійснення правопорушень; вербувальникам дозволено знизити частку новобранців, які мають середню освіту, і збільшити число добровольців, що показали при тестуванні їхнього загального рівня підготовки низькі результати. Крім того, були уведені послаблення в правилах натуралізації для американських військовослужбовців, що мають вид на проживання в США і виконують завдання військової служби за кордоном. Зрозуміло, що у таких умовах система комплектування збройних сил США вже не здатна забезпечити необхідний рівень укомплектованості військ (сил) особовим складом необхідної якості [8].

Тому у збройних силах США приділяється значна увага формуванням резерву. Наразі існують сім основних компонентів резерву, які поділені на дві групи: Національна гвардія (*Army National Guard ma Air National Guard*) і Регулярні резерви за видами збройних сил, а саме: *Army Reserve, Navy Reserve, Air Force Reserve, Marine Corps Reserve, Coast Guard Reserve*. Основною ціллю таких резервів є створення військових формувань з підготовленим особовим складом, які спроможні посилити збройні сили у воєнний час або у випадках, коли необхідно забезпечити національну безпеку держави. Служба у резерві здійснюється на контрактній основі. Після проходження курсу базової військової підготовки у подальшому резервісти готуються за схемою один вихідний у місяць, два тижня на рік. Періодично визначена частина резервістів призиваються для проходження регулярної військової служби.

Зараз чисельність збройних сил США становить близько 1,4 млн військовослужбовців. Крім кадрових військових в американській армії перебувають приблизно 700 тис. цивільних службовців. З урахуванням різних категорій резерву (Ready Reserve, Standby Reserve, Retired Reserve) збройні сили США можуть оперативно призвати приблизно 1,3 мільйони резервістів. [9].

Королівські збройні сили Великобританії (The Armed Forces of the Crown) включають сухопутні війська (Army), військово-повітряні сили (Royal Air Force) та військово-морські сили (Royal Navy), які комплектуються на добровільній основі починаючи з 1960 року .

Комплектування військ (сил) рядовим складом здійснюється за рахунок вербування добровольців у віці від 18 (дозволяється навіть з 17) до 33 років. Особи, які надійшли на військову службу в сухопутні війська і військо-повітряні сили, укладають контракти строком від 3 до 22 років, а у військово-морських силах – від 12 до 22 років.

Наразі чисельність збройних сил Великобританії складає 143 тис. військовослужбовців і має стійку тенденцію до скорочення. Тому керівництво країни приділяє особливу увагу збільшенню чисельності резерву збройних сил, який є основою мобілізаційного розгортання

військ (сил) і основними компонентами якого є регулярний резерв (приблизно 37 тис. чол.) та добровольчий резерв (інший термін – територіальна армія чисельністю приблизно 36 тис. чол.). Регулярний резерв формується за рахунок військовослужбовців, у яких закінчився термін контракту і які не досягли граничного віку перебування на військовій службі [10].

До добровольчого резерву зараховуються цивільні особи на контрактній основі. Проходження служби у добровольчому резерві полягає в тому, що резервісти періодично приймають участь у заходах з військової підготовки, які включають заняття в навчальних центрах військових частин у вихідні дні (12 діб на рік), щорічні табірні збори та участь у навчаннях регулярних сил (військ). Також існує практика залучення резервістів до операцій за кордоном у складі національних контингентів. За офіційною версією – з метою підвищення військової підготовки, але можливо й тому, що існують проблеми з комплектуванням регулярних підрозділів саме на контрактній основі.

Збройні сили Французької Республіки з 2001 року комплектуються повністю добровольцями. На теперішній час чисельність збройних сил Франції становить приблизно 200 тис. військовослужбовців. На військову службу на добровільній основі приймаються громадяни у віці від 18 до 32 років, а на навчання для одержання військової спеціальності й в унтер-офіцерські школи – з 17 років. Контракти можуть продовжуватися рядовими протягом 15 років, унтер-офіцерами – до встановленого граничного віку або до загальної вислуги у 22 роки [11].

Особливістю збройних сил Франції є наявність у складі сухопутних військ структур, призначених для виконання завдань поза межами країни, наприклад, Війська марін (*troupes de marine*) та Іноземний легіон, комплектування якого здійснюється переважно громадянами іноземного походження [12].

Резерв збройних сил поділяється на оперативний та цивільний (або добровільний). До оперативного резерву зараховуються звільнені військовослужбовці та цивільні особи на контрактній основі, які відповідають вимогам за віком, станом здоров'я та рівнем освіти і пройшли базовий курс військової підготовки.

Федеративна Республіка Німеччина є прикладом країни, збройні сили якої комплектувались всіма основними способами. Так, у 1956 році в країні було уведено загальний військовий обов'язок. З часом, відповідно до змін у законодавство ФРН, комплектування збройних сил здійснювалось змішаним способом: шляхом призову на військову службу та добровольцями за контрактом. Військовослужбовці строкової служби становили близько 15 % від загальної чисельності збройних сил, відповідно 85 % чисельності становили добровольці й кадрові військові.

З липня 2011 року загальний військовий обов'язок було відмінено і збройні сили ФРН почали комплектуватися виключно на добровільній основі.

Однак, реалії участі німецьких підрозділів в об’єднаних операціях НАТО такі, що керівництво збройних сил періодично висловлює думки про можливість повернення до змішаного способу комплектування [13].

Досвід зазначених держав показує, що перехід до добровільного способу комплектування збройних сил на контрактній основі є складним процесом, пов'язаним з рішенням цілого ряду політичних, військових, соціальних, економічних, демографічних та інших проблем. Такий спосіб комплектування, з одного боку, дозволяє скоротити чисельність регулярних збройних сил, підвищити рівень підготовки (навченості) особового складу та в цілому підвищити спроможності військових структур щодо виконання визначених завдань.

З іншого боку, скорочення чисельності регулярних збройних сил зменшує спроможності держави створювати військово-навчений мобілізаційний резерв, який, як

свідчить досвід збройних конфліктів сучасності, може бути задіяний і в мирний час, особливо при проведенні екстериторіальних операцій. Навіть такі держави, як США й Великобританія, для того щоб одночасно вирішувати бойові завдання у двох великих (Ірак і Афганістан) та декількох локальних військових конфліктах, змушені були створювати коаліційні угруповання військ (сил), залучаючи до участі в них своїх союзників по НАТО, залучати резервістів (іноді до 25–30 % чисельності національного контингенту) та використовувати послуги приватних військових компаній, делегувавши їм частину повноважень, які раніше були покладені виключно на збройні сили.

В таких умовах в країнах, збройні сили яких комплектуються на контрактній основі, виникає нагальна потреба щодо створення і підтримання функціонування ефективної системи підготовки і накопичення людських резервів, що, як правило, потребує значних матеріальних і фінансових ресурсів.

Змішаного способу комплектування, який поєднує набір громадян на військову службу за контрактом з призовом на строкову військову службу на основі загального військового обов'язку дотримуються багато країн світу, у тому числі такі економічно розвинуті й політично стабільні країни як Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Польща, Туреччина та інші. Більш того, у розвинених країнах уряд постійно намагається зробити так, щоб призов на строкову військову службу не втрачав для громадян своєї привабливості. Для цього змінюються умови оплати військової служби за призовом, надаються різні соціальні пільги, наприклад, переваги при отримання вищої освіти або при працевлаштуванні після завершення військової служби.

Змішаний спосіб комплектування практикується й у Народно-визвольній армії Китаю. Однак пріоритетним способом комплектування збройних сил, як і раніше, є призов громадян для проходження обов'язкової військової служби. Крім військової служби конституцією країни передбачено участь громадян у народному ополченні, що дає можливість створювати підготовлений мобілізаційний ресурс.

У Республіці Білорусь збройні сили комплектуються також двома способами: шляхом призову громадян на військову службу й прийому громадян у добровільному порядку за контрактом. Треба відмітити, що з 2003 року законодавством країни встановлено такий вид військової служби, як служба у резерві, що передбачає виконання громадянами військового обов'язку шляхом проходження навчальних зборів з метою одержання військово-облікової спеціальності без припинення трудової діяльності.

Змішаний спосіб комплектування збройних сил дає можливість, з одного боку, забезпечити високий професіоналізм військовослужбовців, що проходять військову службу за контрактом, а з іншого боку – здійснити підготовку резерву шляхом призову громадян на обов'язкову військову службу. При цьому співвідношення призовної й контрактної складової збройних сил кожною країною визначається індивідуально виходячи із власного бачення щодо забезпечення національної безпеки з урахуванням економічних можливостей. Так, наприклад, у країнах – членах НАТО на частку контрактників доводиться в середньому 45 – 50 % від загальної чисельності військовослужбовців. Зокрема, у Німеччині (до 2011 року) вони становили близько 85 %, Данії – приблизно 65 %, Греції й Норвегії – близько 30 %. Характерно, що в межах збройних сил країни зазначене співвідношення може коливатися залежно від виду її збройних сил [7].

Міліційний (територіально-міліційний) спосіб комплектування передбачає наявність у військових структурах за штатом мирного часу відносно невеликої кількості посад командного складу (постійний або кадровий склад) і приписного змінного складу (рядовий склад і частина командного), який мешкає у районі розташування відповідних військових частин і проходить військову службу шляхом періодичному призову на короткочасні навчальні збори. У сучасних державах міліційна армія існує лише у Швейцарії. Відповідно

до законодавства країни кожний придатний чоловік зобов'язаний проходити військову службу. Для жінок військова служба є добровільною. Військова служба включає період підготовки в рекрутських школах і перебування у резерві територіально-міліційних формувань. Громадяни Швейцарії у віці від 18 до 20 років проходять військову службу тривалістю 18 або 21 тиждень залежно від військово-облікової спеціальності у рекрутських школах, а потім (до досягнення ними 30 років) один раз у два роки проходять зборову підготовку. Для проходження зборів резервісти приписуються до військових частин, розташованих поблизу їхнього місця проживання. Резервістам дозволено зберігати за місцем проживання особисту зброю, військову форму й необхідне спорядження. Тому збройні сили країни при оголошенні мобілізації здатні у короткий термін збільшити чисельність з 15–20 тис. до 200 і більше тис. чоловік.

Міліційний спосіб комплектування збройних сил підходить для невеликих країн, що дотримуються принципу нейтралітету і де іншим шляхом неможливо сформувати численну й ефективну армію. Однак в умовах інтеграції західноєвропейських держав і глобалізації НАТО в останні роки більшість невеликих країн Європи воліють зовсім не нейтралітет, а входження зі своїми нечисленними військовими формуваннями до складу Північноатлантичного союзу. Приймаючи стандарти НАТО й надаючи свою національну територію для розміщення військ провідних держав альянсу, ці країни фактично делегують їм функції забезпечення своєї національної безпеки [7], [14].

Якщо розглянути способи комплектування збройних сил країн – членів НАТО, то можна констатувати, що з 32 країн (станом на травень 2024 року) у 18 країнах збройні сили комплектуються за контрактом, ще у 13 – змішаним способом. В Ісландії збройні сили де-юре відсутні (табл. 1).

Таблиця 1. Способи комплектування збройних сил країн – членів НАТО

Спосіб комплектування	Держави
За контрактом (18 країн)	Бельгія, Болгарія, Великобританія, Германія, Італія, Іспанія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Північна Македонія, Румунія, Словаччина, Словенія, США, Угорщина, Франція, Хорватія, Чорногорія
Змішаний (13 країн)	Албанія, Греція, Данія, Латвія, Литва, Норвегія, Португалія, Польща, Туреччина, Фінляндія, Чехія, Швеція, Естонія
-	Ісландія
Усього: 32 країни	

Розподіл у відсотках способів комплектування збройних сил серед зазначених країн наведено на рис. 2.

Висновок (Conclusion)

Таким чином, можна констатувати, що кожний розглянутий спосіб комплектування збройних сил має свої переваги і недоліки, у тому числі з урахуванням впливу на спроможності держави створювати мобілізаційний людський ресурс. Тому абсолютизувати той або інший спосіб немає сенсу, краще збалансовано поєднати переваги кожного з них.

Що стосується комплектування Збройних Сил України е мирний час, то у прогнозованій перспективі доцільним буде вважатися змішаний спосіб. В першу чергу це буде обумовлено ресурсними обмеженнями держави (особливо у відновлювальний період) та волатильним характером можливої закордонної фінансової допомоги.

При цьому допускається диференціація співвідношення призовників і контрактників у різних видах (родах) Збройних Сил України виходячи із пріоритетів національної безпеки,

характеру існуючих загроз, а також наявності сучасних (складних) зразків озброєння та військової техніки. І знову ж таки, з урахуванням економічних можливостей держави.

Рисунок 2. Розподіл способів комплектування у збройних силах країн – членів НАТО

Рекомендації (Recommendations)

Що стосується військової служби у резерві. Вважається, що найбільш ефективними резервістами є добровольці з високою мотивацією, хоча їх мотивація часто має в тій чи іншій мірі матеріальну складову. Але навіть там, де резервісти добре забезпечені за рахунок держави, добровільний резерв все одно виявляється відносно невеликим, що, стосовно України, входить у протиріччя з необхідністю створювати численний резерв для протистояння більш сильному у воєнно-економічному відношенні противнику. Крім того, резерв має бути не тільки численним, але й адекватно підготовленим.

Тому, на думку авторів, з метою підвищення ефективності формування військового резерву людських мобілізаційних ресурсів в Україні доцільно буде запровадити обов'язкову службу у резерві для чоловіків з встановленням вікових рамок. При цьому пропонується унормувати такі (але не тільки) питання:

комплектування військових підрозділів резервістами здійснювати за територіальним принципом з урахуванням можливості їх прибуття у встановлений термін;

навчальні збори з резервістами проводити з періодичністю, що забезпечує набуття та підтримання необхідного рівня знань, вмінь і навичок упродовж усього часу служби у військовому резерві;

ввести у практику участь резервістів у навчаннях (тренуваннях), які проводяться с постійним складом відповідних військових підрозділів.

Такий підхід дає можливість підвищити рівень бойової готовності Збройних Сил України та отримати в результаті їх мобілізаційного розгортання необхідну чисельність підготовленого особового складу.

Використані джерела (References)

1. Цибізов, А. Л., Можаровський, В. М., & Пекуляк, Р. О. (2023). Особливості створення угруповань Збройних Сил України в початковий період широкомасштабного вторгнення військ Російської Федерації. *Зб. наук. пр. ЦНДІ ЗС України, 3* (106), 40–52.

2. Череп, В. Л. (2023). Результати аналізу заходів комплектування мобілізаційними людськими ресурсами Збройних Сил України та інших військових формувань під час їх мобілізаційного розгортання у 2022 році: проблемні питання та шляхи їх вирішення *Зб. наук. пр. ЦНДІ ЗС України, 1* (104), 105–116.
3. *Воєнний енциклопедичний словник*. (1986). (С. В. Ахромєєв, Заг. ред.). Воєнне видавництво.
4. *Дослідження проблемних питань мобілізаційного розгортання Збройних Сил України*. *Аналіз стану системи мобілізаційного розгортання Збройних Сил України*. (2016). (Звіт про НДР шифр “Можливість-М” (роб. матер.). Кер. Дєнєжкін, М. М. Викон. Череп, В. Л., & Цибізов, А. Л. та ін. ЦНДІ ЗС України.
5. *ЦАХАЛ з середини*. URL: https://mil.in.ua/uk/articles/tsahal-z-seredyny. (дата звернення: 11.06.2024).
6. Флурі, Ф., Бадрак, В. *Сучасний досвід призову на строкову службу та формування військового резерву*. https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Research-Project-on-Reserve-System-Practices_ukr.pdf (дата звернення: 13.06.2024).
7. Гацко, М. В. (2009). Способи комплектування військовослужбовцями збройних сил іноземних держав. *Закордонний військовий огляд, 1*, 28–31.
8. Ломжев, Л. В. (2005). Проблеми комплектування збройних сил США й зусилля керівництва Пентагона по їхньому подоланню. *Закордонний військовий огляд, 5*, 9–14.
9. *Reserve components of the United States Armed Forces*. https://www.benefits.va.gov/guardreserve (дата звернення: 11.06.2024).
10. Алов, Д. В. (2013). Резерв Сухопутних військ Великобританії, напрями його реформування. *Закордонний військовий огляд, 8*, 40–50.
11. *2024 France Military Strength*. https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=france#google_vignette (дата звернення: 14.06.2024).
12. *Frence Ground Forces. Status and Prospects*. https://topwar.ru/230338-suhoputnye-vojska-francii-sostojanie-i-perspektivy.html (дата звернення: 14.06.2024).
13. *Чи повернеться Німеччина до загального військового обов’язку*. https://dw.com/ru/vernetsa-li-germania-k-vseobsej-voinskoj-obazannosti/a-6780738 (дата звернення: 21.06.2024).
14. *Армія Швейцарії 2024.* https://business-swiss.ch/shvejtsariya/armiya-shvejtsarii (дата звернення: 10.06.2024).

Features of manning the armed forces of foreign states

Yurii Kliat
Candidate of Technical Sciences (PhD), Associate Professor
The Commandant of the Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
03049, Povitrianykh syl avenue, 28 B, Kyiv, Ukraine
e-mail: klyatt@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8267-3748

Mykhailo Koval
Doctor of Military Sciences
Head of the National Defense University of Ukraine
National Defense University of Ukraine
03049, Povitrianykh syl avenue, 28, Kyiv, Ukraine
e-mail: voyen_ist@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2130-2548

Andrii Tsybizov
candidate of military sciences, senior researcher
Senior Research Fellow
The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
03049, Povitrianykh syl avenue, 28 B, Kyiv, Ukraine
e-mail: Enigma_007@ukr.net
ORCID:0000-0001-6555-5005

Nataliia Snapkova
PhD student
Drahomanov National Pedagogical University
01601, Pirogov Street, 9, Kyiv, Ukraine
e-mail: NatalyaS_2023@meta.ua
ORCID: 0000-0002-2706-9687

Abstract. The relevance of this article is due to the fact that the manning system of the Armed Forces of Ukraine, as an important component of military development, determines the ability of troops (forces) to resist now, and in the future – a potential enemy, which in the near future remains the Russian Federation. At its core, the recruitment system is a system for providing the armed forces with military and civilian personnel in peacetime and wartime, as well as the creation of a reserve of military-trained human resources. The analysis of the repulse of Russian armed aggression showed that, despite the significant superiority of the enemy in weapons and military equipment, the Armed Forces of Ukraine managed to stop its advance, and in some directions even restore its position along the state border, which is objectively explained by the superiority in the human factor. At the same time, certain problems were identified in the staffing of troops (forces). In this regard, this article is aimed at identifying possible ways to solve the problems that have arisen on the basis of an analysis of foreign experience in recruitment, especially from the point of view of the state's ability to create mobilization human resources. Today, the main methods of recruitment are the following: manning under contract, manning by conscription and their combination – a mixed method. The ability of the recruitment system to provide the armed forces with personnel is influenced by a number of external and internal factors. These factors form the need for personnel, determine the state's ability to meet such a need, taking into account the requirements for personnel and, in general, influence the political decision on the method of recruitment. On the basis of the analysis, it can be stated that each considered method of manning the armed forces has its own advantages and disadvantages, so it makes no sense to absolutize one or another method. As for the manning of the Armed Forces of Ukraine in peacetime, in the foreseeable future, it will be advisable to consider a mixed method, especially from the point of view of the economic and financial capabilities of the state. The materials of the article can be useful for heads of structural units, specialists in personnel management, as well as scientists and researchers in the field of national security.

Keywords: armed forces, human mobilization resource, reserve, manning system.